

מכון הדר

MECHON HADAR

Commemoration or Reenactment? The Exodus and the Timing of the Seder

Rabbi Ethan Tucker – tucker@mechonhadar.org

Center for Jewish Law and Values

I. When did the Exodus happen?

שמות יא:ד-ה, יב:כט-לד

^{11:4}וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְקֹנֶן פְּחַצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְתוֹךְ מִצְרַיִם: ⁵וַיָּמָת כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסֵּאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרָחִים וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה: ⁶וַהֲיִתָּה צִעָקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמָהוּ לֹא נִהְיִתָּה וְכָמָהוּ לֹא תִסָּף: ⁷וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַר־צַלָּב לְשָׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יִפְלֶה יְקֹנֶן בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל: ⁸וַיֵּרְדּוּ כָל־עַבְדֵּיךָ אֵלָה אֵלֶי וְהִשְׁתַּחֲוּוּ־לִי לֵאמֹר צֵא אִתָּה וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרָגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֶא וַיֵּצֵא מֵעַם־פַּרְעֹה בְּחָרִי־אָף:....

^{12:29}וַיְהִי | בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיִּקְנֶן הָכָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסֵּאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה: ³⁰וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עַבְדָּיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צִעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין־שֵׁם מֵת: ³¹וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עַבְדוּ אֶת־יְקֹנֶן כְּדַבְּרֵכֶם: ³²גַּם־צֹאנֵכֶם גַּם־בְּקָרְכֶם קָחוּ כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וּלְכוּ וּבִרְכַּתֶּם גַּם־אֹתִי: ³³וַתִּחַזַּק מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאֶרֶץ כִּי אָמְרוּ פָּלְנוּ מֵתִים: ³⁴וַיֹּשָׁא הָעָם אֶת־בָּצְקוֹ טָרֵם יַחֲמִץ מִשְׁאֲרֵתָם צָרָת בְּשִׁמְלָתָם עַל־שִׁכְמָם:

Shemot 11:4-8, 12:29-34

^{11:4}Moses said, “Thus says the Lord: Toward midnight I will go forth among the Egyptians, ⁵and every firstborn in the land of Egypt shall die, from the firstborn of Pharaoh who sits on his throne to the first-born of the slave girl who is behind the millstones; and all the firstborn of the cattle. ⁶And there shall be a loud cry in all the land of Egypt, such as has never been or will ever be again; ⁷but not a dog shall snarl at any of the Israelites, at man or beast—in order that you may know that the Lord makes a distinction between Egypt and Israel. ⁸Then all these courtiers of yours shall come down to me and bow low to me, saying, ‘Depart, you and all the people who follow you!’ After that I will depart.” And he left Pharaoh’s presence in hot anger...

^{12:29}In the middle of the night the Lord struck down all the firstborn in the land of Egypt, from the firstborn of Pharaoh who sat on the throne to the first-born of the captive who was in the dungeon, and all the firstborn of the cattle. ³⁰And Pharaoh arose in the night, with all his courtiers and all the Egyptians—because there was a loud cry in Egypt; for there was no house where there was not someone dead. ³¹He summoned Moses and Aaron in the night and said, “Up, depart from among my people, you and the Israelites with you! Go, worship the Lord as you said! ³²Take also your flocks and your herds, as you said, and begone! And may you bring a blessing upon me also!” ³³The Egyptians urged the people on, impatient to have them leave the country, for they said, “We shall all be dead.” ³⁴So the people took their dough before it was leavened, their kneading bowls wrapped in their cloaks upon their shoulders.

דברים טז:

וְשִׁמֹּר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בְחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לַיְלָה:

Devarim 16:1

Observe the month of Abib and offer a passover sacrifice to the Lord your God, for it was in the month of Abib, at night, that the Lord your God freed you from Egypt.

שמות יד:

וַיִּחַזַּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיַּרְדֵּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ בְּיַד רָמָה:

Shemot 14:8

The Lord stiffened the heart of Pharaoh king of Egypt, and he gave chase to the Israelites. As the Israelites were departing defiantly, boldly...

במדבר לג:ג-ד

³וַיִּסְעוּ מִרְעַמְסֵס בְּחֹדֶשׁ הָרְאשׁוֹן בְּחֹמֶשֶׁת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרְאשׁוֹן מִמִּתְחַרַּת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמָה לְעֵינֵי כָל־מִצְרַיִם: ⁴וּמִצְרַיִם מִקְבְּרֵיהֶם אֶת אֲשֶׁר הָפָה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר וּבְאֵלֵיהֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים:

Bemidbar 33:3-4

³They set out from Rameses in the first month, on the fifteenth day of the first month. It was on the morrow of the passover offering that the Israelites started out defiantly, in plain view of all the Egyptians.

⁴The Egyptians meanwhile were burying those among them whom the Lord had struck down, every firstborn—whereby the Lord executed judgment on their gods.

ספרי דברים פרשת ראה פיסקא קכח

הוציאך אלהיך ממצרים לילה, וכי בלילה יצאו והלא לא יצאו ביום שנאמר "ממחרת הפסח" (במדבר לג:ג) אלא מלמד שנאלו בלילה

Sifrei Devarim 128

"Your God took you out of Egypt at night."—Did they go out at night? They went out in the day! As it says: "On the morning following the Paschal offering [the Israelites left]!" Rather, [the first verse] teaches that they were *redeemed* at night.

II. When does the ritual eating and sacrifice happen?

שמות יב:א-כח

¹ויאמר יקנוק אל-משה ואל-אהרן בארץ מצרים לאמר: ²החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה: ³דברו אל-כל-עדת ישראל לאמר בעשר לחודש הזה ויקחו להם איש ששה לבית-אבת ששה לבית: ⁴ואם-ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרב אל-ביתו במכסת נפשת איש לפי אכלו תכסו על-הששה: ⁵ששה תמים זכר בן-שנה יהיה לכם מן-הכבשים ומן-העזים תקחו: ⁶ויהיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת-ישראל בין הערבים: ⁷ולקחו מן-הדם ונתנו על-שתי המזוזות ועל-המשקוף על הבתים אשר-יאכלו אתו בהם: ⁸ואכלו את-הבשר בלילה הזה צלי-אש ומצות על-מררים יאכלו: ⁹אל-תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם-צלי-אש ראשו על-קרעיו ועל-קרבו: ¹⁰ולא-תותירו ממנו עד-בקר והנותר ממנו עד-בקר באש תשרפו: ¹¹ונככה תאכלו אתו מתניכם תגרים נעליכם בגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא ליקנוק: ¹²ועברתי בארץ-מצרים בלילה הזה והפיתי כל-בכור בארץ מצרים מאדם ועד-בהמה ובכל-אלהי מצרים אעשה שפטים אני יקנוק: ¹³ויהיה הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם וראיתי את-הדם ופסחתי עלכם ולא-יהיה בכם נגף למשחית בהכתי בארץ מצרים: ¹⁴ויהיה היום הזה לכם לזכרון ותגתם אתו חג ליקנוק לדורתיכם חקת עולם תתקנהו: ¹⁵שבעת ימים מצות תאכלו אף ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי פל-אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד-יום השבעי: ¹⁶וביום הראשון מקרא-קדש וביום השביעי מקרא-קדש יהיה לכם פל-מלאכה לא-יעשה בהם אף אשר יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם: ¹⁷ושמרתם את-המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את-צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את-היום הזה לדורתיכם חקת עולם: ¹⁸בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחודש בערב: ¹⁹שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי פל-אכל מקמץ ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ: ²⁰פל-מקמץ לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות:

²¹וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכּוּ וַיַּחֲזִיזוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וְשִׁחֲטוּ הַפֶּסַח: ²²וְלִקְחֶתֶם אֶגְדָּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר־בְּסֹף וְהִגַּעְתֶּם אֶל־הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בְּסֹף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר: ²³וַיַּעֲבֹר יִקְנָן לְנֹגֵף אֶת־מִצְרַיִם וַרְאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַפֶּסַח יִקְנָן עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יָתֵן הַמִּשְׁחָה לְבֹא אֶל־בְּתִיכֶם לְנֹגֵף: ²⁴וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחֻק־לָד וּלְבְנֵיךָ עַד־עוֹלָם: ²⁵וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָתֵן יִקְנָן לָכֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֶת־הַעֲבֹדָה הַזֹּאת: ²⁶וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: ²⁷וְאַמַּרְתֶּם וַבַּח־פֶּסַח הוּא לִיקְנָן אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בְּתִי כִּי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בָּנְגְפוּ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בְּתִינֵנוּ הִצִּיל וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ: ²⁸וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה יִקְנָן אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֶשְׂרִי:

Shemot 12:1-28

¹The Lord said to Moses and Aaron in the land of Egypt: ²This month shall mark for you the beginning of the months; it shall be the first of the months of the year for you. ³Speak to the whole community of Israel and say that on the tenth of this month each of them shall take a lamb to a family, a lamb to a household. ⁴But if the household is too small for a lamb, let him share one with a neighbor who dwells nearby, in proportion to the number of persons: you shall contribute for the lamb according to what each household will eat. ⁵Your lamb shall be without blemish, a yearling male; you may take it from the sheep or from the goats. ⁶You shall keep watch over it until the fourteenth day of this month; and all the assembled congregation of the Israelites shall slaughter it at twilight. ⁷They shall take some of the blood and put it on the two doorposts and the lintel of the houses in which they are to eat it. ⁸They shall eat the flesh that same night; they shall eat it roasted over the fire, with unleavened bread and with bitter herbs. ⁹Do not eat any of it raw, or cooked in any way with water, but roasted—head, legs, and entrails—over the fire. ¹⁰You shall not leave any of it over until morning; if any of it is left until morning, you shall burn it. ¹¹This is how you shall eat it: your loins girded, your sandals on your feet, and your staff in your hand; and you shall eat it hurriedly: it is a passover offering to the Lord. ¹²For that night I will go through the land of Egypt and strike down every firstborn in the land of Egypt, both man and beast; and I will mete out punishments to all the gods of Egypt, I the Lord. ¹³And the blood on the houses where you are staying shall be a sign for you: when I see the blood I will pass over you, so that no plague will destroy you when I strike the land of Egypt. ¹⁴This day shall be to you one of remembrance: You shall celebrate it as a festival to the Lord throughout the ages; you shall celebrate it as an institution for all time. ¹⁵Seven days you shall eat unleavened bread; on the very first day you shall remove leaven from your houses, for whoever eats leavened bread from the first day to the seventh day, that person shall be cut off from Israel. ¹⁶You shall celebrate a sacred occasion on the first day, and a sacred occasion on the seventh day; no work at all shall be done on them; only what every person is to eat, that alone may be prepared for you. ¹⁷You shall observe the [Feast of] Unleavened Bread, for on this

very day I brought your ranks out of the land of Egypt; you shall observe this day throughout the ages as an institution for all time. ¹⁸In the first month, from the fourteenth day of the month at evening, you shall eat unleavened bread until the twenty-first day of the month at evening. ¹⁹No leaven shall be found in your houses for seven days. For whoever eats what is leavened, that person shall be cut off from the community of Israel, whether he is a stranger or a citizen of the country. ²⁰You shall eat nothing leavened; in all your settlements you shall eat unleavened bread.

²¹Moses then summoned all the elders of Israel and said to them, “Go, pick out lambs for your families, and slaughter the passover offering. ²²Take a bunch of hyssop, dip it in the blood that is in the basin, and apply some of the blood that is in the basin to the lintel and to the two doorposts. None of you shall go outside the door of his house until morning. ²³For when the Lord goes through to smite the Egyptians, He will see the blood on the lintel and the two doorposts, and the Lord will pass over the door and not let the Destroyer enter and smite your home. ²⁴“You shall observe this as an institution for all time, for you and for your descendants. ²⁵And when you enter the land that the Lord will give you, as He has promised, you shall observe this rite. ²⁶And when your children ask you, ‘What do you mean by this rite?’ ²⁷you shall say, ‘It is the passover sacrifice to the Lord, because He passed over the houses of the Israelites in Egypt when He smote the Egyptians, but saved our houses.’” The people then bowed low in homage. ²⁸And the Israelites went and did so; just as the Lord had commanded Moses and Aaron, so they did.

דברים טז:ד, ו

⁴וְלֹא-יֵרָאֶה לְךָ שָׂאֵר בְּכָל-גִּבְלֶךָ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא-יָלִין מִן-הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בְּעֶרְבֹךָ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר....
⁶כִּי אִם-אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְקֹנֶה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁכֹן שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת-הַפֶּסַח בְּעֶרְבֹךָ כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם:

Devarim 16:4, 6

⁴For seven days no leaven shall be found with you in all your territory, and none of the flesh of what you slaughter on the evening of the first day shall be left until morning.
...⁶but at the place where the Lord your God will choose to establish His name, there alone shall you slaughter the passover sacrifice, in the evening, at sundown, the time of day when you departed from Egypt.

משנה זבחים ה:ח

הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות...

Mishnah Zevahim 5:8

The Pesah-offering can only be eaten at night, and can only be eaten until midnight.

תוספתא פסחים ב:כב

מאימתי אוכלין [החזרת והמצה והפסח] משתחשך לא אוכלין משתחשך אוכלין כל הלילה לא אוכלין כל הלילה לא יאכלם מעתה.
החזרת והמצה והפסח אינן מעכבין זה את זה.

Tosefta Pesahim 2:22

When does one eat [the bitter herbs, *matzah*, and the Pesah-offering]? [As soon as] it gets dark. If one did not eat them [as soon as] it gets dark, one may eat them for the rest of the night. If one did not eat them during the night, then one should not eat them. The bitter herbs, the *matzah* and the Pesah-offering are not predicated on one another. [I.e., if one lacks one of them, the obligations for the others remain in force.]

III. When does the telling of the story happen?

שמות יג:ח

וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יְקֹנָן לִי בְצֵאתִי מִמִּצְרָיִם:

Shemot 13:8

And you shall explain to your son on that day, ‘It is because of what the Lord did for me when I went free from Egypt.’

מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יז

והגדת לבנך. שומע אני מראש חדש ת"ל ביום ההוא אי ביום ההוא יכול מבעוד יום ת"ל בעבור זה בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך על שולחנך:

Mekhilta de-Rabbi Yishmael Bo, Massekhta De-Pisha Parashah 17

“You shall tell your child”—I might infer that this can be done as early as the new moon [of Nisan]! Scripture says: “On that day.” If “on that day”, might it be possible while it is still day [of the 14th of Nisan]? Scripture says: “It is because of this”—at a time when *matzah* and *maror* are laid out in front of you on your table.

IV. How does this all come together in practice?

תלמוד בבלי פסחים צט:

משנה. ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך...

גמרא. מאי איריא ערבי פסחים? [למה דברה המשנה דוקא על ערבי פסחים, הלא כלל זה מתאים] אפילו ערבי שבתות וימים טובים נמי, דתניא: לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה!...

Talmud Bavli Pesahim 99b

Mishnah. On the afternoon before Pesah, one should not eat until it gets dark...

Gemara. Why does the Mishnah specify this rule for the afternoon before Pesah? It ought to apply on all afternoons prior to Shabbat and Festivals! As it is taught: One should not eat on the afternoons before Shabbat and Festivals [until the start of Shabbat]...

תוספות פסחים דף צט עמוד ב ד"ה עד

עד שתחשך – מקשינן [על המשנה] אמאי איצטריך עד שתחשך, פשיטא! ועוד, דבגמרא גבי שבתות וימים טובים לא קתני ליה! ואומר הר"י מקורב"ל דגבי מצה דווקא בעינן עד שתחשך, כדתניא בתוספתא הפסח ומצה ומרור מצותן משתחשך. וטעמא משום דכתיב (שמות יב) ואכלו את הבשר בלילה הזה ומצה ומרור איתקשו לפסח. אבל סעודת שבת וימים טובים מצי אכיל להו מבעוד יום, כדאמר בפרק תפלת השחר (ברכות דף כז:) מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש היום מבעוד יום...

Tosafot Pesahim 99b

“Until it gets dark”—We have a problem [with the *mishnah*]: Why must it use the phrase “until it gets dark”? That is obvious! [It is obvious that the ban on afternoon eating will only expire when it gets dark, which is when Yom Tov will truly begin.] Furthermore, [the use of this phrase is all the more unusual given that] the text in the *gemara* about afternoons before Shabbat and Festivals doesn’t use this phrase!

R. Ya’akov of Corbeil explained that *matzah* has a specific requirement to be eaten after dark, as it says in the Tosefta... and the reason is because the Torah says “They shall eat the meat on this *night*” and *matzah* and *maror* are given the same legal status of the Pesah-offering. But with respect to Shabbat and Yom Tov meals, one may eat them while it is still light... a person may pray and make *kiddush* on Friday nights while it is still light...

תוספות רבינו יהודה שירליאון על ברכות כז.

מיהו גבי מצה היה אומר הר"ר יעקב מקורבייל שלא לאכול מצה עד שתחשך, מדאמרי' בתוספת' דפסח'... ואימתי אוכלן משתחשך, ואין כאן תוספת, ושאיני פסח דכתיב ביה ואכלו את הבשר בלילה דלילה בעינן דוקא ומצה איתקשאי לפסח אבל אם אכלו מבעוד יום לא יצא י"ח, אע"פ שיכול לקדש ולהתפלל של שבת, כדאמרינן הכא, לענין פסח ומצה בעי' ממש לילה מיהו שמא הזכיר משתחשך לאשמועי' שאע"פ ששחיטת הפסח מבעוד יום אינו נאכל מבעוד יום כמו שאר קדשים, ולעולם אין לחלק לענין תוספת [כדפרישית].¹

Tosafot of R. Yehudah Sir Leon Berakhot 27a, France, 12th c.

However, with respect to *matzah*, R. Ya'akov of Corbeil said that one may not eat it until it gets dark, because of what it says in Tosefta Pesahim... "When does one eat them? When it gets dark." There is no "adding on" [to the day]. The Pesah-sacrifice is different; because Scripture says about it: "And they shall eat the meat at night", we require true night, and *matzah* has the same rule as the Pesah-sacrifice. But if it was eaten while it is still day, the obligation is not fulfilled. This is true even though one may make *kiddush* and pray the Shabbat *amidah*, as we say here [in the case of Rav]. With respect to the Pesah-offering and *matzah*, we require true night.

Nonetheless, it may be that the Tosefta specifies "when it gets dark" only to teach us that even though the Pesah-offering is slaughtered during the day, it, unlike other sacrifices, may not be eaten during the day [i.e. on the 14th of Nisan]. But [one may start the 15th of Nisan early], and there is no reason to distinguish with regard to "adding on" as we suggested above. [In other words, just as Rav begins Shabbat early, so to one can begin Pesah early, and this early start has biblical force.]

טור אורח חיים תעב

אבל לא יאכל קודם שתחשך אף על גב דבשאר שבתות וי"ט יכולין להוסיף מחול על הקודש פסח שאני דזמן אכילת מצה אינו אלא בלילה דומיא דפסח

Tur Orah Hayyim 472

But one may not eat until it gets dark, even though one may generally start Shabbat and Yom Tov early, because Pesah is different since the time for eating *matzah* is only at night, just like the Pesah-offering.

¹ The manuscript here reads דפריך, which the editor argues was an erroneous expansion/correction of כדפרי. The printed edition reads כדאמרינן. The sense is the same: R. Yehudah here is referring back to the explanation of R. Ya'akov of Corbeil's analysis above, which he rejects.

ספר מהרי"ל (מנהגים) סדר ההגדה

אמר מהר"י סג"ל פליאה נשגבה בעיני על מה שצריכים בע"פ להמתין עם הסדר עד הלילה. אי משום "בערב תאכלו" והא עדיין אף אם יתחיל שעה ויותר קודם הלילה, ע"י הקידוש וסיפור ההגדה יהיה לילה טרם שיאכלו מצה. וכ"ת משום שתיית הכוסות שצריכין נמי להיות בלילה דומיא דמצה, תקשה לך על שני כוסות האחרונים דלאחר אכילה יהיו ג"כ מחוייבים לשתות קודם חצות כדרך מצה. וכן איתא מ"ד שרוצה להקיש ד' כוסות ומצה ונסתר מטעם זה. ואמר שנראה בעיניו טעמא משום שאכילת ירקות אתא למען שישאלו תינוקות, א"כ צריך להיות בלילה דכתיב בעבור זה (שמות יג, ח), בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, וכתיב והגדת לבנך (שם, שם) וההגדה בלילה היא. וכ"ת עדיין יתחיל מבע"י וע"י קידוש ימשך, דיש לך אדם שאין מאריך בקדוש. וטבול ראשון מיד אחר קידוש קודם סיפור הגדה.

Sefer Maharil, Seder Ha-Hagadah, R. Ya'akov Möllin, Germany, 15th c.

[Maharil] said: It is greatly perplexing to me that one should have to wait to begin the Seder until it gets dark. If this is on account of "eating in the evening" [prescribed in Shemot 12], one could still begin an hour or so before dark and by the time one was done with *kiddush* and the telling of the story, it would be night for the eating of *matzah*. And if you say that the cups of wine must also be drunk at night because they have the same status as the *matzah*, you will have to deal with the fact that the final two cups after the meal would have to be drunk prior to midnight, just like *matzah*. In fact, someone tried to make this very argument and was confounded by this point. So [Maharil] said that it seemed to him [the reason for waiting to start the Seder until night] was that the eating of vegetables [at *karpas*] is in order that children ask about it, and that must take place at night: "On account of this"—at a time when *matzah* and *maror* are laid out on before you... and the telling of the story must be at night. If you still say that one could say *kiddush* before nightfall and reach nightfall by the end of *kiddush*, there are some people who do not make a long *kiddush*, and the first dipping immediately follows *kiddush*.

ספר אבודרהם סדר ההגדה ופירושה

לילי הפסח לא יקדש עד שתחשך ויצאו הכוכבים ואע"פ שבשאר שבתות וימים טובים מוסיף מחול על הקדש ומקדש מפלג המנחה ולמעלה אע"פ שלא שקעה חמה. בפסח מצות לשתות ד' כוסות בזמן אכילת מצה וכוס של קידוש אחד מהן ואין מצה נאכל אלא בלילה כפסח שאינו נאכל אלא בלילה שנאמר (שמות יב, ח) ואכלו את הבשר בלילה הזה.

תרומת הדשן סימן קלז

שאלה: בע"פ כשיוצאים מבהכ"נ בערבית עדיין יום הוא, שרי לקדש על הכוס ולהתחיל הסדר מבעוד יום או לאו? תשובה: יראה דלא שרי למיעבד הכי, דהתוס' ומרדכי ואשירי ריש ע"פ כתבו בשם הר"י דאורלינ"ש, דאין מצות מצה ומרור אלא בלילה ממש. וא"כ אע"ג דקודם שיסיים האגדה ויגיע לאכול מצה ומרור יהיה לילה ממש, מ"מ כוס של קידוש שהוא אחד מד' כוסות גם

אכילת שאר ירקות ויתר שינוי דעבדינא כדי שישאלו התינוקות, וכ"ש האגדה עצמה בעי נמי דליהוי בשעת שראוי לאכול מצה ומרור, דכל הני אמצות מצה ומרור שייכי, וגמרינן ודרשינן והגדת לבנך כו' בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. ר"ל בשעה שראוי לאכול מצה ומרור, דהא מבעוד יום נמי היה יכול להניח לפניו. וא"כ ע"כ אין לומר האגדה /ההגדה/ קודם הלילה ממש, והשינוי נמי אין כאן דרך כדי שישאל הבן ויגיד לו האב. וקידוש נמי הואיל וכוסו בכלל ד' כוסות מן הרמוזים בלשון גאולה במצה שהיא זכר לחירות, א"כ כולו צריכין שיהא לילה ממש.

Terumat Ha-Deshen #137, R. Yisrael Isserlein, Austria, 15th c.

Question: On the first night of Pesah, it is still light after we leave the synagogue for *arvit*. Is it permissible to make *kiddush* and to begin the Seder while it is still light?

Answer: It would seem that this is not permissible... because the *mitzvah* of *matzah* and bitter herbs only applies when it is truly dark. Therefore, even though if one started while it was still light one would end up eating *matzah* and bitter herbs after dark, the cup of *kiddush*, which is one of the four cups, along with the vegetables [of *karpas*] and the other unusual practices we do so as to elicit questions from children, and all the more so the story itself must all be done at a time when it is appropriate to eat *matzah* and *maror*, because we say, "On account of this"—at a time when *matzah* and *maror* are laid out on before you... and since *kiddush* is one of the four cups that are hinted at through the Torah's articulations of redemption... therefore, they all must be done when it is truly night.

שו"ע אורח חיים תעב:א

יהיה שלחנו ערוך מבעוד יום, כדי לאכול מיד כשתחשך; ואף אם הוא בבית המדרש, יקום מפני שמצוה למהר ולאכול בשביל התינוקות שלא ישנו, אבל לא יאמר קידוש עד שתחשך.

Shulhan Arukh Orah Hayyim 472:1

The table should be set while it is still day so that one can eat immediately when it gets dark. Even if one is learning in the *beit midrash*, one should stop because it is a *mitzvah* to eat as quickly as possible so that the children do not fall asleep. But one should not say *kiddush* until it gets dark.

חק יעקב שם אות ג

ישנו ויתעורר לשלול ועיש צפיר רשעים: וגו' עד שתחשך. עין נחיה סי' קל"ז דאף הקידוש צריך לשמות גם כן גליל' דוקא דומיא דאכילת פסח והוצא נ"כ צנ"י אכן מהרי"ל צה"ל הגדה סותר טעם זה וכתב דעיקר הטעם שמתחילים גלילה משום טיבול ראשון ושאר סדר הגדה שצריך להיות גלילה ואולי לא יוכל למשוך עם הקידוש עד גלילה לכן מתחילין הקידוש דוקא גלילה: ודן גכלים נאים לפי כמו. וכתב מהרי"ל

Hok Ya'akov OH 472:3—This text revives Maharil's more moderate holding against that of the Terumat Ha-Deshen/Shulhan Arukh

שלחן גבוה או"ח תעב, ר' יוסף בן אברהם מולכו, יוון, המאה הי"ח
...אבל לקדש ולומר הגדה גם לאכול כרפס שלא איתקשו לפסח כל הני שרי לדעת הטור ז"ל ודעימיה ורבינו דכתב לא יקדש
היינו מהא דכתב בעל תרומת הדשן...אבל קידוש והגדה ואכילת כרפס פשיטא דיצא אף מבעוד יום כדמשמע מדברי הטור
ודעימיה ז"ל אלא דלכתחילה נהגין כדברי רבינו ז"ל שלא לקדש עד שתחשך הואיל ויצא מפומיה דמר.

Shulhan Gavoah OH 472, R. Yosef b. Avraham Molkho, Greece, 18th c.

...[According to R. Ya'akov of Corbeil and the Tur and others who follow him], it is permitted to make *kiddush*, and to recite the *haggadah*, and to eat *karpas* before it is dark, because none of these were given the same status as the Pesah-offering. The Shulhan Arukh wrote that one should not make *kiddush* until dark based on the Terumat Ha-Deshen... but it is obvious that if one made *kiddush*, ate *karpas*, and recited the *haggadah* while it was still light, one has obviously fulfilled one's obligation, in keeping with the Tur [who follows R. Ya'akov of Corbeil]. Nonetheless, we ideally practice like the words of the Shulhan Arukh not to make *kiddush* until it gets dark, given that this ruling was articulated by the Shulhan Arukh [and thus has significant cultural/religious/legal authority].

חתם סופר מסכת פסחים דף צט עמוד ב
שתחשך. נלע"ד דלאכילה דוקא קפדי' עד שתחשך אבל מ"מ יכול לקדש משתשקע החמה כמו בכל שבת וי"ט ויאריך בסיפורי
הגדה עד שתחשך ואז יאכל

Hatam Sofer Pesahim 99b, R. Moshe Sofer, Hungary, 19th c.

“Until it gets dark”—In my opinion, this refers specifically to eating, which must wait until dark. But one may make *kiddush* once the sun has set, as is the case on any Shabbat and Yom Tov, and then prolong the stories of the *haggadah* until it gets dark, at which point one may eat.